

JOLANTA KOPRUCKA
Poznań

UKŁAD PODSTAWOWY Z 21 GRUDNIA 1972 R. A GRANICA PAŃSTWOWA NRD - RFN

Problem granicy dwóch państw, jego uregulowanie jest jednym z najważniejszych elementów całokształtu stosunków między nimi. Łączy się on bowiem z wyznaczeniem zasięgu zwierzchnictwa terytorialnego każdego z tych państw, a przez to decyduje np. o ich odpowiedzialności czy obywatelstwie osób fizycznych. W nauce prawa międzynarodowego istnieje wiele różnych definicji granicy. Ich wspólną cechą jest to, że określają ją one jako linię lub ściślej — pas, w obrębie którego zawiera się terytorium państwowe, a który oddziela je bądź od terytorium innego państwa, bądź od terytorium posiadającego inny status prawnomiędzynarodowy¹. Zagadnienie istnienia granicy w znaczeniu prawa międzynarodowego wiąże się z ustaleniem podmiotowości międzynarodowoprawnej oraz zwierzchnictwa nad danym terytorium. Granica bowiem nie posiada samodzielnego bytu w prawie międzynarodowym, a jej przebieg jest konsekwencją zmian terytorialnych. Zdarzają się jednakże sytuacje, kiedy spory graniczne powstają niezależnie od zmiany terytorialnej. Dotyczą one wówczas usytuowania granicy, a więc są to spory demarkacyjne².

Prawo międzynarodowe traktuje w sposób szczególny problem granicy. Jego normy odnoszące się do używania siły chronią przede wszystkim integralność terytorialną państw oraz nienaruszalność ich granic. Owe szczególne traktowanie sprawy granic potwierdza również konwencja o prawie traktatów.

„Z postanowień art. 56 i 62 tej konwencji wynika kilka ważnych konsekwencji. Przede wszystkim oba postanowienia potwierdzają szczególną pozycję traktatów granicznych w prawie międzynarodowym, co wyraża się w zakazie ich wypowiedzenia, a zwłaszcza w zakazie powoływania się na zasadniczą zmianę okoliczności jako podstawę uznania ich za wygasłe lub wycofania się z nich. Postanowienia te wyrażają zwyczajową normę prawa międzynarodowego.”³

¹ Por. A. Klafkowski, *Prawo międzynarodowe publiczne*. Wyd. IV uzupełnione. Warszawa 1972, ss. 157-158; J. Symonides, *Terytorium państwowe w świetle efektywności*. Toruń 1971, s. 182.

² J. Symonides, *op. cit.*, s. 181.

³ J. Tyranowski, *Sukcesja państw a traktaty w sprawie granic*. Poznań 1979, s. 119.

To specjalne traktowanie wynika m. in. z rosnącego znaczenia granic we współczesnym świecie. Jak podkreślono w polskiej doktrynie prawnej,

„pewne zacieranie się granic nie jest zjawiskiem powszechnym, lecz tylko regionalnym, zachodzącym w obrębie określonych wspólnot międzynarodowych, natomiast między tymi wspólnotami granice nie tylko nie tracą znaczenia, ale wręcz przeciwnie — zyskują”.⁴

Należy wreszcie dodać, iż trwałość i nienaruszalność granic wiąże się ściśle z zapewnieniem pokoju i bezpieczeństwa w świecie. Świadczy o tym cała historia najnowsza; w tym okresie u źródeł większości konfliktów i wojen tkwiło dążenie do zmian granic, dążenie wynikające z rozszczeń terytorialnych. Można więc stwierdzić, iż zmiany granic uwarunkowane są przede wszystkim zmianami terytorialnymi. Przykładem mogą być zmiany tego typu, które nastąpiły w Europie po II wojnie światowej, a którym towarzyszyło ustanowienie nowych granic. Ich istnienie jest więc pochodną dokonanych wtedy zmian terytorialnych. Ponadto w 1949 r. na obszarze określonym postanowieniami umowy poczdamskiej powstały dwa nowe państwa niemieckie: Niemiecka Republika Demokratyczna — na terytorium byłej radzieckiej strefy okupacyjnej, oraz Republika Federalna Niemiec — na terytorium stref okupacyjnych trzech mocarstw zachodnich. Dwa państwa niemieckie, mające od początku swego istnienia zdolność prawną, stopniowo uzyskiwały pełną zdolność do czynności prawnych. W wyniku tego procesu w skład społeczności międzynarodowej weszły dwa nowe państwa — podmioty prawa międzynarodowego; każde zajmuje określone terytorium podlegające jego zwierzchnictwu. W związku z zaistnieniem tego faktu, na mapie politycznej Europy pojawiła się nowa granica państwowa: granica między Republiką Federalną Niemiec a Niemiecką Republiką Demokratyczną.

Granica ta przebiega zgodnie z dawną linią rozgraniczającą terytoria radzieckiej strefy oraz stref pozostałych trzech mocarstw. Przez długi okres po powstaniu dwóch państw niemieckich była ona określana przez ich rządy jako „linia demarkacyjna”. Wiązało się to z otwartą wówczas kwestią zjednoczenia ich w jedno demokratyczne państwo, które dawałoby gwarancje wypełnienia zobowiązań zawartych w umowie poczdamskiej. Termin „linia demarkacyjna” występuje w wielu aktach prawnych z pierwszego okresu istnienia Niemieckiej Republiki Demokratycznej, a przede wszystkim Republiki Federalnej Niemiec. Dopiero z biegiem lat państwa te — najpierw NRD, a potem RFN — zaczęły używać określenia „granica”. Różne były jednak motywacje posługiwania się tym terminem.

⁴ J. Symonides, *op. cit.*, s. 41.

W pierwszych latach istnienia NRD jej rząd starał się nie pogłębiać podziału, stąd też np. rozporządzenie z 26 maja 1952 r. dotyczyło wzmocnienia ochrony „linii demarkacyjnej”, nie zaś granicy między NRD a RFN^{4a}. Także w notach wymienionych w związku z zawarciem układu między NRD a ZSRR z dnia 20 września 1955 r. przez ministra spraw zagranicznych NRD, L. Bolza, i wiceministra spraw zagranicznych ZSRR, W. A. Zorina, a stanowiących porozumienie między rządami tych państw, mówiło się jeszcze o objęciu przez NRD kontroli jej granic oraz „linii demarkacyjnej” między tym państwem a RFN.

„Niemiecka Republika Demokratyczna wykonuje ochronę i sprawuje kontrolę granic Niemieckiej Republiki Demokratycznej, linii demarkacyjnej między Niemiecką Republiką Demokratyczną i Niemiecką Republiką Federalną, pierścienia zewnętrznego Wielkiego Berlina, dróg łączących Niemiecką Republikę Federalną z Berlinem Zachodnim leżących w Berlinie, jak również na terytorium Niemieckiej Republiki Demokratycznej”.⁵

W latach następnych stanowisko rządu NRD uległo zmianie wobec faktu utrwalania się podziału Niemiec i zdezaktualizowania się tym samym szeregu koncepcji w odniesieniu do obu państw niemieckich. Teza o istnieniu dwóch odrębnych, suwerennych państw niemieckich implikowała traktowanie przez NRD linii odgraniczającej ją od Republiki Federalnej Niemiec jako granicy w znaczeniu nadanym temu terminowi przez prawo międzynarodowe. Świadczy o tym m. in. wydanie przez rząd NRD w dniu 13 sierpnia 1961 r. uchwały w sprawie ograniczenia ruchu osobowego między Berlinem Zachodnim a stolicą NRD, która to uchwała „nadawała granicy między sektorami Berlina charakter granicy międzypaństwowej”⁶. Innym aktem w tym zakresie było zarządzenie z 21 czerwca 1963 r. ministra obrony narodowej NRD o utworzeniu strefy granicznej na granicy państwowej między NRD a Berlinem Zachodnim⁷. Wydane 19 marca 1964 r. rozporządzenie o ochronie granicy państwowej NRD (*Verordnung zum Schutze der Staatsgrenze der Deutschen*

^{4a} Verordnung der DDR über der Sperrmaßnahmen an der Demarkationslinie vom 26. Mai 1952 „Gesetzblatt der DDR” 1952, Teil I, s. 405.

⁵ „Die Deutsche Demokratische Republik übt die Bewachung und Kontrolle an den Grenzen der Deutschen Demokratischen Republik, an der Demarkationslinie zwischen der Deutschen Demokratischen Republik und der Deutschen Bundesrepublik, am Außenring von Groß-Berlin, in Berlin sowie auf den im Gebiet der Deutschen Demokratischen Republik liegenden Verbündungswegen zwischen der Deutschen Bundesrepublik und Westberlin aus” (*Dokument zur Außenpolitik der Regierung der DDR*. Bd. III, s. 283).

⁶ B. Wiewióra, *Uznanie nabytków terytorialnych w prawie międzynarodowym*. Poznań 1961, ss. 219 - 220.

⁷ „Zbiór Dokumentów”. Warszawa 1963, nr 6, s. 685; por. też R. Rybicki, *Status prawny Berlina Zachodniego*. Warszawa 1972, ss. 148 - 149.

Demokratischen Republik) traktuje jako granice państwowe wszystkie linie odgraniczające ją od sąsiadujących państw, również od Republiki Federalnej Niemiec⁸. Tak więc Niemiecka Republika Demokratyczna stoi konsekwentnie na stanowisku, iż istnienie dwóch państw niemieckich, jako dwóch odrębnych podmiotów prawa międzynarodowego ze wszystkimi atrybutami wynikającymi z tego faktu, uzasadnia w pełni twierdzenie, że linia graniczna NRD—RFN jest granicą państwową tak na odcinku NRD—RFN, jak i na odcinku NRD—Berlin Zachodni.

Stanowisko rządu Republiki Federalnej Niemiec uległo również pewnej ewolucji. Do czasu objęcia rządów przez koalicję SPD/FDP RFN nie uznawała swojej granicy z NRD za granicę państwową w sensie prawa międzynarodowego. Głoszono wówczas pogląd, iż wyłącznie RFN ma prawo do przemawiania w imieniu całego narodu niemieckiego jako jedyne państwo niemieckie. Prowadziło to do nieuznawania NRD zarówno *de iure*, jak i *de facto*. W odniesieniu do granicy między tymi państwami posługiwano się terminem „strefowa linia demarkacyjna”, co miało podkreślić tymczasowość podziału Niemiec.

Po dojściu do władzy koalicji SPD/FDP nastąpiła pewna zmiana w ujmowaniu charakteru stosunków z NRD. Rząd boński twierdzi, iż z NRD łączy RFN stosunki specjalnego rodzaju, ponieważ NRD nie jest dla RFN jakoby „zagranicą”. Konsekwencją tej tezy jest również formalne nieuznawanie międzynarodowoprawnego charakteru granicy z NRD. Z drugiej jednakże strony, zawarte przez RFN umowy wskazują na przyjęcie założenia o istnieniu między dwoma państwami niemieckimi granicy międzypaństwowej. Artykuł 3 układu RFN—ZSRR z 1970 r. postanawia, że obie układające się strony „uważają dziś i w przyszłości granice wszystkich państw w Europie za nienaruszalne, tak jak przebiegają one w dniu podpisania tego Układu, włącznie z linią Odry—Nysy, która stanowi zachodnią granicę Polski, oraz granicę między Republiką Federalną Niemiec i Niemiecką Republiką Demokratyczną”⁹.

W porozumieniu tranzytowym zawartym przez NRD i RFN w 1971 r., w artykule 1, strony stwierdzają, iż umowa dotyczy tranzytu przez obszar podlegający zwierzchnictwu (*Hoheitsgebiet*) Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Również układ komunikacyjny z 26 maja 1972 r. mówi, iż dotyczy on ruchu w i przez obszary podlegające zwierzchnictwu obu stron układu. Opierają się więc one na założeniu, iż dwa państwa niemieckie dzieli granica w znaczeniu prawa międzynarodowego¹⁰.

⁸ „Gesetzblatt der DDR” 1964, Teil II, nr 34, ss. 255 - 256.

⁹ „Zbiór Dokumentów” 1970, nr 8, s. 1447.

¹⁰ Por. K. Skubiszewski, *Nowe traktaty w sprawach niemieckich: problemy terytorialne*. „Państwo i Prawo” 1973, nr 5, ss. 18 - 20.

Sprawa granic została również poruszona przez dwa państwa niemieckie w zawartym przez nie 21 grudnia 1972 r. układzie o podstawach stosunków wzajemnych (tzw. układ podstawowy). W preambule strony zapewniają, iż zawarcie układu nastąpiło

„w świadomości, że nienaruszalność granic i poszanowanie integralności terytorialnej oraz suwerenność wszystkich państw w Europie w ich obecnych granicach są podstawowym warunkiem pokoju.”¹¹

W artykule 2 strony oświadczają, iż

„będą kierować się celami i zasadami zawartymi w Karcie Narodów Zjednoczonych, w szczególności suwerenną równością wszystkich państw, poszanowaniem niezależności, samodzielności i integralności terytorialnej, prawem do samostanowienia, przestrzeganiem praw człowieka oraz niedyskryminacją.”¹²

Strony zobowiązują się więc do przestrzegania w stosunkach między sobą zasad prawa międzynarodowego, w tym zwłaszcza integralności terytorialnej oraz nienaruszalności granic państwowych.

Należy zwrócić uwagę na występujące w powołanych uprzednio aktach prawnych określenie „istniejąca granica” (*bestehende Grenze*). Wskazuje ono, iż strony są zgodne co do istnienia między nimi granicy, a pragną dokonać jedynie jej delimitacji oraz demarkacji. Świadczy o tym również złożone przez NRD i RFN oświadczenie do protokołu o zadaniach komisji granicznej, w którym państwa te stwierdzają:

„Przebieg granicy między Republiką Federalną Niemiec a Niemiecką Republiką Demokratyczną określony jest zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie ustaleniami protokołu londyńskiego z 12 września 1944 roku.

Jeśli na podstawie późniejszych porozumień ówczesnych władz okupacyjnych granica w terenie odbiega od tych ustaleń, jej dokładny przebieg będzie ustalony i wytyczony na miejscu przez komisję przy uwzględnieniu pełnej dokumentacji.”¹³

Strony uznają przeto ten akt prawny za podstawę delimitacji i wytyczenia w terenie granicy między nimi. Świadczy to o zgodnym przyjęciu przez nie założenia o istnieniu tej granicy.

Republika Federalna Niemiec i Niemiecka Republika Demokratyczna postanowiły, dając temu wyraz w protokole dodatkowym do układu podstawowego z 21 grudnia 1972 r., utworzyć komisję graniczną. Podjęła ona swą działalność bezpośrednio po zawarciu układu podstawowego. Zgodnie z postanowieniami protokołu dodatkowego, w skład komisji wchodzi pełnomocnicy rządów obu państw. Nałożone na nią zadania są dwójakiego rodzaju. Po pierwsze, miała ona zająć się zbadaniem i odnowie-

¹¹ „Zbiór Dokumentów” Warszawa 1972, nr 12, s. 2099.

¹² Tamże, s. 2101.

¹³ Tamże, s. 2105.

niem oznakowania (*Markierung*) granicy istniejącej między NRD i RFN oraz opracować niezbędną dokumentację o jej przebiegu, a więc sporządzić mapę graniczną i opis granicy. Podstawą prawną tych czynności uczyniono wspomniany protokół londyński lub późniejsze porozumienia ówczesnych mocarstw okupacyjnych.

Po drugie, komisja ta miała się przyczynić do uregulowania innych problemów wiążących się z przebiegiem granicy, np. z zakresu gospodarki wodnej, zaopatrzenia w energię i zwalczania szkód¹⁴.

Komisja rozpoczęła swą działalność 31 stycznia 1973 r. Otrzymała ona 44 posiedzenia w ciągu blisko sześciu lat, nie licząc zebrania głównej grupy roboczej. Rezultatem jej prac jest podpisanie szeregu porozumień odnoszących się bądź do samej granicy, bądź do problemów związanych z jej przebiegiem. Najważniejszym dokumentem przygotowanym przez komisję jest protokół o ponownym zbadaniu, odnowieniu i uzupełnieniu oznakowania granicy istniejącej między NRD i RFN, dokumentacji granicznej oraz regulacji problemów związanych z przebiegiem tej granicy¹⁵. Został on podpisany w Bonn 29 listopada 1978 przez przedstawiciela rządu NRD, Kormesa, oraz przedstawiciela rządu RFN — dra Pagela. Protokół ten stanowi bilans dotychczasowych prac komisji. W trakcie sporządzania tego dokumentu napotkano wiele trudności, przy czym nie wszystkie udało się pokonać. Strony nie osiągnęły zgody co do przebiegu granicy na dwóch odcinkach. Nie ustalono mianowicie granicy na Łabie (odcinek długości 952 km) oraz w okolicy Warme Bode (odcinek długości 1,2 km). Wyłączenie kwestii ostatecznego uregulowania granicy odnośnie do wymienionych wyżej miejsc pozwoliło na podsumowanie działalności komisji. Będzie ona kontynuować swe prace co do spornych odcinków¹⁶. Strony protokołu nie skorzystały z możliwości przedstawienia spornych kwestii swym rządóm, unikając w ten sposób bezpośrednich rokowań na tym szczeblu.¹⁷ Co do kwestii przebiegu granicy na Łabie,

¹⁴ Por. Protokół dodatkowy do układu podstawowego oraz oświadczenie do protokołu o zadaniach komisji granicznej w: „Zbiór Dokumentów” 1972, nr 12, ss. 2105 - 2107.

¹⁵ Protokoll zwischen der Regierung der Deutschen Demokratischen Republik und der Regierung der Bundesrepublik Deutschland über die Überprüfung, Erneuerung und Ergänzung der Markierung der zwischen der Deutschen Demokratischen Republik und der Bundesrepublik Deutschland bestehenden Grenze, die Grenzdocumentation und die Regelung sonstiger mit dem Grenzverlauf im Zusammenhang stehender Probleme. „Gesetzblatt der DDR” 1978, Teil II, nr 6, ss. 85 - 132.

¹⁶ W punkcie 2 art. 1 protokołu granicznego strony stwierdzają, iż prace nad ustaleniem, oznakowaniem i dokumentacją przebiegu granicy na spornych odcinkach, jak również regulacją praktycznych problemów związanych z jej przebiegiem nie są zakończone; będą one kontynuowane.

¹⁷ Punkt 3 oświadczenia do protokołu o zadaniach komisji granicznej zawiera następujące postanowienie: „Jeżeli komisja nie osiągnie zgodności w rozpatrywa-

rząd Republiki Federalnej Niemiec stoi na stanowisku, że granica biegnie tu stosownie do protokołu londyńskiego wschodnim brzegiem rzeki, zaś rząd Niemieckiej Republiki Demokratycznej uważa, iż granicę stanowi — zgodnie z ogólnymi zasadami prawa międzynarodowego — środek jej nurtu (*talweg*).

We wstępie do protokołu granicznego podkreślono, iż rządy obu państw, działając na podstawie układu z 21 grudnia 1972 r., pragną wnieść swój wkład w proces odprężenia i bezpieczeństwa w Europie poprzez rozwijanie dobrosąsiedzkich stosunków wzajemnych. Podkreślają również swą wolę rozstrzygania problemów spornych za pomocą środków pokojowych, powstrzymania się od użycia siły lub groźby jej użycia. Powołują się również na inne fundamentalne zasady prawa międzynarodowego, mianowicie na zasadę nienaruszalności granicy oraz zasadę integralności terytorialnej. Strony protokołu zasady te odnoszą do „granicy istniejącej między NRD a RFN” (*die zwischen der Deutschen Demokratischen Republik und der Bundesrepublik Deutschland bestehende Grenze*) oraz do terytorium obu państw. Tak, jak w układzie podstawowym użyto tu sformułowania „istniejąca granica”. Określenie to wskazuje, że „sygnatariusze biorą pod uwagę jej przebieg aktualny i rzeczywisty, sam zaś traktat granicy nie tworzy”¹⁸. Użyte we wstępie do protokołu, a wcześniej w układzie podstawowym, określenia wskazują, iż granica ta korzysta ze specjalnej ochrony; ochrony, jaką granicom udziela prawo międzynarodowe. Owa specjalna ochrona wynika przede wszystkim z obowiązku poszanowania całości terytorialnej oraz z zakazu uciekania się do siły celem naruszenia lub zmiany granicy.¹⁹

Przed podpisaniem protokołu względnie wraz z jego podpisaniem, na mocy artykułu 3, weszło w życie szereg porozumień regulujących inne problemy związane z przebiegiem granicy, m. in. gospodarki wodnej, zaopatrzenia w energię i zapobiegania szkodom. Porozumienia te wraz z dokumentacją graniczną regulują następujące zagadnienia:

- 1) przebieg granicy, jej oznakowanie,²⁰
- 2) sposób korzystania i konserwacji wód granicznych, terytorialnych, urządzeń gospodarczych znajdujących się na nich oraz innych dróg przecinających linię graniczną,²¹

nych przez nią sprawach, sprawy te będą wówczas przez obie strony przedstawione ich rządowi, które rozwiążą je w drodze rokowań” („Zbiór Dokumentów” 1972, nr 12, s. 2106).

¹⁸ K. Skubiszewski, *op. cit.*, s. 19.

¹⁹ Tamże, s. 19.

²⁰ M. in. Dokumentacja graniczna.

²¹ M. in.: Vereinbarung vom 20. September 1973 über Grundsätze zur Instandhaltung und zum Ausbau der Grenzgewässer sowie der dazugehörigen wasser-

- 3) przekraczanie granicy przez osoby i pojazdy,²²
- 4) współpracę w zwalczaniu szkód,²³
- 5) rybołówstwo,²⁴
- 6) leśnictwo,²⁵
- 7) korzystanie z bogactw naturalnych.²⁶

Wszystkie te przepisy tworzą pewien reżim prawny, który według prawa międzynarodowego

„obejmuje wzajemne prawa i obowiązki państw w odniesieniu do ich wspólnej granicy i obszaru pogranicza oraz sposób ich wykonywania uregulowane w umowie międzynarodowej. Reżim granicy reguluje zatem stosunki prawne na granicy państwowej i obejmuje ten dział administracji granicy, który — stanowiąc przedmiot wspólnego zainteresowania — wymaga uregulowania w drodze umowy pomiędzy sąsiadującymi państwami”.²⁷

Można więc w pełni przyjąć tezę, iż:

„Zgoda RFN na granicę z NRD jest zgodą nie tylko na pewien fakt, lecz również na skutki prawne, jakie płyną z tego faktu. Pod względem ochrony przed zamachem zbrojnym i przed naruszeniem w inny sposób, a także pod względem swego reżimu prawnego, granica RFN—NRD nie różni się obecnie od innych granic międzynarodowych”.²⁸

W świetle powyższych uwag, bezpodstawne stają się twierdzenia polityków zachodnioniemieckich, iż granica RFN z NRD nie jest granicą w znaczeniu prawa międzynarodowego, gdyż NRD nie jest dla RFN zagranicą. Przepisy zawartych umów świadczą bowiem, że granica dzieląca NRD i RFN jest w pełni granicą państwową.

Faktu tego nie zmieniają oświadczenia złożone przez Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz Federalne Ministerstwo do Spraw Stosunków Wewnętrzniemieckich, które stwierdziły:

wirtschaftlichen Anlagen; Protokollvermerk vom 27. Oktober 1978 über das Überfahren der Grenze durch Sportboote und andere Wasserfahrzeuge in Abschnitten der Grenzgewässer Werra und Saale; Vereinbarung vom 29. November 1978 über die Regelung von Fragen, die mit der Errichtung und dem Betrieb eines Hochwasserrückhaltebeckens an der Itz zusammenhängen. Porozumienia te zostały zacytowane w: „Gesetzblatt der DDR” 1978, Teil II, nr 6, ss. 85 - 132.

²² M. in. Vertrag vom 26. Mai 1976 über Fragen des Verkehrs. Tamże.

²³ M. in. Vereinbarung vom 20. September 1973 über Grundsätze zur Schadenbekämpfung an der Grenze zwischen der DDR und der BRD. Tamże.

²⁴ M. in. Vereinbarung vom 29. Juni 1974 über den Fischfang in einem Teil der Territorialgewässer der DDR in der Lübecker Bucht. Tamże.

²⁵ M. in. Protokollvermerk vom 3. Februar 1976 über forstwirtschaftliche Arbeiten in unmittelbarer Grenzfläche. Tamże.

²⁶ M. in. Protokollvermerk vom 3. Juli 1974 über den Abbau des grenzüberschreitenden Braunkohlevorkommens im Raum Harbke (DDR)/Helmstedt (BRD).

²⁷ J. T y r a n o w s k i, *op. cit.*, s. 101.

²⁸ K. S k u b i s z e w s k i, *op. cit.*, ss. 19 - 20.

„Protokół rządowy nie stworzył nowych granic ani nie zmienił charakteru granic utworzonych przez prawo okupacyjne. Położenie prawne granic jest niezmiennie takie, jak przy zawarciu układu podstawowego. Rząd federalny wskazał już na to z okazji odbytego w dniach 20-21 stycznia 1976 r. posiedzenia grupy roboczej znakowania granicy i szczegółowo wyjaśnił, że komisja graniczna 'w żadnym przypadku nie podjęła prac mających na celu korekturę granicy, zmianę granicy, cesje terytorialne lub inne konstytutywne porozumienia graniczne z NRD'”²⁹

W oświadczeniu tym neguje się państwowy charakter granicy RFN—NRD. Mówiąc o jej okupacyjnoprawnym charakterze nie bierze się pod uwagę zasadniczego faktu, jakim było powstanie w 1949 r. dwóch odrębnych państw niemieckich, a w następnych latach uzyskanie przez nie pełnej suwerenności. Zaś istotą granicy państwowej jest to, iż rozgranicza ona terytoria dwóch suwerennych państw³⁰.

Nie dyskwalifikuje również międzynarodowego charakteru granicy NRD—RFN to, iż w zawartych umowach występuje pojęcie „granica” (*Grenze*), a nie określenie „granica państwowa” (*Staatsgrenze*)³¹. Jak podkreślono w polskiej literaturze, „traktaty w sprawie granic oraz inne dokumenty międzynarodowe mówią o granicach międzynarodowych, granicach państwowych (granicach państw) lub po prostu o granicach między określonymi państwami”³². Nie ma więc w prawie międzynarodowym jednego ścisłego terminu. O granicy dzielącej dwa państwa mówi się, gdy posiada ona pewne cechy przypisane jej przez prawo międzynarodowe. Cechy takie zaś ma bez wątplenia granica NRD i RFN. Rozgranicza ona bowiem obszary podlegające zwierzchnictwu terytorialnemu sąsiadujących, odrębnych państw³³. Ma ona ponadto określony przez odpowiednie umowy reżim.

Odnosnie do granicy NRD—RFN występuje również kwestia jej uznania. Przyjmuje się, że problem, który się w tym przypadku zarysował, polega na uznaniu charakteru prawnego danej granicy, a nie na uznaniu

²⁹ „Das Regierungsprotokoll hat weder neue Grenzen gezogen, noch hat es die besatzungsrechtlich entstandenen Grenzen in ihrer Rechtsnatur geändert. Die Rechtslage der Grenzen ist unverändert die gleiche wie bei Abschluß des Grundlagenvertrages. Die Bundesregierung hatte bereits aus Anlaß der Sitzung der Arbeitsgruppe Grenzmarkierung vom 20. bis 22. Januar 1976 hierauf hingewiesen und insbesondere klargestellt, daß die Grenzkommission in keinem Fall Grenzkorrekturen, Grenzänderungen, Grenzabtretungen oder andere konstitutive Grenzvereinbarungen mit der DDR vorgenommen hat”. W: „Bulletin” 1978, nr 132, s. 1324.

³⁰ B. Wiewióra, *op. cit.*, s. 219.

³¹ Sformułowanie to zostało użyte np. w układzie PRL—RFN.

³² J. Tyranowski, *op. cit.*, s. 83.

³³ Por. A. Klafkowski, *op. cit.*, ss. 157-158.

określonej linii granicznej³⁴. Łączy się to oczywiście z uznaniem NRD jako suwerennego, odrębnego państwa przez RFN.

„Uznanie granicy jako akt pociągający za sobą skutki w dziedzinie prawa międzynarodowego oznacza zgodę państwa uznającego na konkretną granicę, a tym samym na zwierzchnictwo terytorialne drugiego państwa na obszarze, który granica obejmuje”.³⁵

Republika Federalna Niemiec ciągle odmawia tego typu uznania swemu wschodniemu sąsiadowi, czego konsekwencją jest spór o charakter prawny granicy dzielącej te dwa państwa. Ponieważ ich istnienie jest faktem, trzeba stwierdzić, że linia graniczna między Niemiecką Republiką Demokratyczną a Republiką Federalną Niemiec jest granicą w sensie prawa międzynarodowego. Nie mogą tego zmienić rewizjonistyczne interpretacje zachodnioniemieckie.

³⁴ B. Wiewióra, *op. cit.*, s. 219.

³⁵ K. Skubiszewski, *Zachodnia granica Polski w świetle traktatów*. Poznań 1975, s. 259.